

hoa Lan

GREEN THUMB,
CALTRANS 12

Lời BPT: Được sự yêu cầu của BPT, AH/CC DCC đã kể lại vài dữ kiện về cây “Vương Giả Chi Hoa”, mà anh là người yêu mến, tuy chỉ là tài tử nhưng cảm xúc yêu hoa của anh đã cho chúng ta nhiều chi tiết hứng thú và cho những AH đang retired. Xin trân trọng giới thiệu đến quý AH và TH.

Bạn chắc hẳn cũng như tôi, chơi hoa lan là bởi vì mê say màu sắc kỳ diệu và hình dáng lạ lùng, quyến rũ và khiêu gợi của hoa. Ấy, bạn đừng bảo tôi chưa gì đã nói tầm bậy tầm bạ. Bạn thử ngắm một đóa Cattleya đi coi, bạn sẽ thấy tôi nói không ngoa tí nào. Thuở mới chơi hoa lan, tôi chỉ có biết vài loại lan phổ thông như Hồ Điệp, Địa Lan, Hài Tiên và tưởng rằng chỉ có từng đó loài thôi nhưng sau này

tôi mới biết hoa lan có hàng vạn loại, tôi chơi với về hình dạng khác nhau của mỗi loại và nội việc nhớ tên của chúng cũng đủ điên cái đầu và đau cái bụng chẳng khác nào như các ông bà dược sĩ hay bác sĩ phải nhớ những tên thuốc khó đọc và dài lê thê.

Ai mới chơi lan mà không từng giết chết nhiều hoặc ít những chậu lan mà mình đã say mê ngắm nghĩa ở tiệm hoa hay tại nhà vườn; mua về nuôi nhưng vì không biết cách chăm sóc nên đã để cho cây chết dần, chết mòn vì thối rễ hoặc rụng lá và sau cùng thì vất cả cây lẩn chậu vào thùng rác. Thương cho kiếp hoa quá phải không bạn. Nếu tôi ví hoa lan như người con gái đẹp khó tính thì cũng không phải là quá đâu vì nuôi lan cho có kết quả mình phải biết lan muốn gì, thích gì, điều kiện sinh thái của lan đòi hỏi thế nào, và nếu bạn chiều chuộng được, thì lan sẽ sống hùng sống mạnh, ra hoa đều đặn cho bạn ngắm cũng như khi bạn đã hiểu người đẹp và lấy được lòng nàng rồi thì lúc đó bạn đòi hỏi cái gì mà nàng chẳng cho!!!

Thật ra thì nuôi trồng lan không khó như nhiều người đã nghĩ, chỉ cần biết được điều kiện sống của loại lan mà mình muốn nuôi và tạo đúng môi trường sống cho cây là mình đã đi được hơn nửa chặng đường, rồi thêm một chút hiểu biết về việc tưới nước và bón phân là cây lan của bạn sẽ tươi tốt, ra hoa ầm ỹ, và làm cho bạn yêu đời mỗi khi nhìn ngắm thành quả mỹ miều của mình.

Để giúp cho bạn mới chơi lan khỏi phải tra cứu sách vở phí thì giờ quí báu

của bạn tôi xin viết ra đây một chút hiểu biết mà tôi đã thu nhặt được cùng những kinh nghiệm riêng của tôi trong việc nuôi trồng lan, cũng chỉ vì mong bạn đừng vướng vào những lỗi lầm mà tôi đã vấp phải và đạt được nhiều thành quả tốt đẹp.

Các nhà nghiên cứu về hoa lan cho rằng hoa lan có mặt trên trái đất này cùng thời với các con khủng long, trong khi khủng long thì không còn nữa mà hoa lan thì vẫn sống phây phây đến bây giờ. Điều này chứng tỏ giống hoa lan có khả năng sinh tồn rất mãnh liệt. Lan sống trên khắp các lục địa, chỉ trừ Nam cực và có khoảng trên hai mươi ngàn giống (species), số lượng này càng tăng theo năm tháng vì những tay săn lan vẫn lặn lội trong rừng sâu núi thăm để tìm kiếm thêm những giống lan mới. Tuy nhiên như thế, nhưng theo môn vạn vật học thì lan được chia thành hai nhóm chính: nhóm Đơn thân (Monopodial) và nhóm Đa thân (Sympodial).

Nhóm Đơn thân: gồm những loại lan chỉ có một thân, tăng trưởng theo chiều thẳng đứng. Tiêu biểu cho nhóm này là giống Vanda và Hồ Điệp. (Hình

(HÌNH 1) VANDA

1)

Nhóm Đa thân: gồm những loại lan

DENDROBIUM

CATTLEYA

CYMBIDIUM

(HÌNH 2)

có thân ngang và từ thân này mọc ra nhiều thân giả (có người gọi là giả hành) thẳng đứng hình cù hay như đóng mía, thân tăng trưởng theo chiều ngang. Nhóm này gồm các giống như Cattleya, Cymbidium (Địa lan), Dendrobium, Paphiopedilum (Hài tiên), Oncidium (Vũ nữ). (Hình 2)

SỰ CẤU TẠO CỦA HOA:

Hoa lan có nhiều hình dáng khác nhau, màu sắc rất phong phú, lạ lùng ít thấy ở các giống hoa khác. Hình dáng và màu sắc kết hợp lại làm cho người ngắm liên tưởng đến hình thù những con ong, con nhện, người vũ nữ, con khỉ, cái diều v.v... Hoa lan cũng có loại có hương thơm và hương thơm thì rất ngào ngạt đặc biệt. Mặc dầu hình dáng hoa khác nhau tùy từng giống nhưng cách cấu tạo đều có các thành phần căn bản như sau:

- **Đài hoa (Sepal):** hoa có 3 đài hoa là phần ngoài cùng của hoa, khi hoa còn là nụ thì đây là phần bao bọc bên ngoài.

- **Cánh hoa (Petal):** hoa cũng có 3 cánh hoa nhưng một cánh đã biến dạng không giống như hai cánh bên và cánh này còn gọi là môi (lip). Môi có hình dạng lạ lùng, hấp dẫn và khác nhau tùy từng loại.

- **Trụ (Column):** là phần giữa của hoa, hình ống lồi lên và đây cũng là bộ phận sinh dục của hoa. Đa số hoa có cả nhị đực và nhị cái nên hoa lan thuộc loại lưỡng tính. Trên đầu trụ có mũ (Anther Cap) bên trong có phấn hoa, phấn hoa kết hợp lại thành khối viên nhỏ với số lượng là 2,4,6 hay 8 viên tùy loại. Nhị cái nằm gần cuống của trụ và có dính chất nhầy.

Hoa nhờ côn trùng như ong, bướm hay ruồi mang phấn hoa vào nhị cái. Muốn được vậy hoa rất khôn ngoan tạo ra những hình thù, màu sắc sắc sỡ để hấp dẫn, đánh lừa và cạm bẫy những con côn trùng hiếu sắc khờ khạo này. (Hình 3)

MÔI TRƯỞNG SINH THÁI CỦA LAN:

Lan thường sống trên các nhánh cây

cao nhưng lan không phải là loại tầm gửi vì lan chỉ dùng nhánh cây để làm chỗ bám vào chứ không hút nhựa của các nhánh cây này để sống. Lan sống và tăng trưởng nhờ rễ hấp thụ những chất dinh dưỡng trong không khí và nước mưa. Cũng vì sống trên cao như vậy mà được gọi là phong lan (epiphyte). Lan thích sống ngoài thiên nhiên nhưng lan vẫn có thể được nuôi trồng trong nhà hay trong nhà kính (greenhouse) với điều kiện có được môi trường sinh thái thích hợp.

Muốn trồng lan cho có kết quả bạn phải để ý đến các điều kiện về nhiệt độ, ánh sáng, ẩm độ, sự thoáng khí và sau cùng là cách tưới nước và bón phân.

Tổng quát ta có thể nói môi trường sinh thái của lan về nhiệt độ là từ 50 F đến 85 F, ẩm độ từ 40% đến 70%. Về ánh

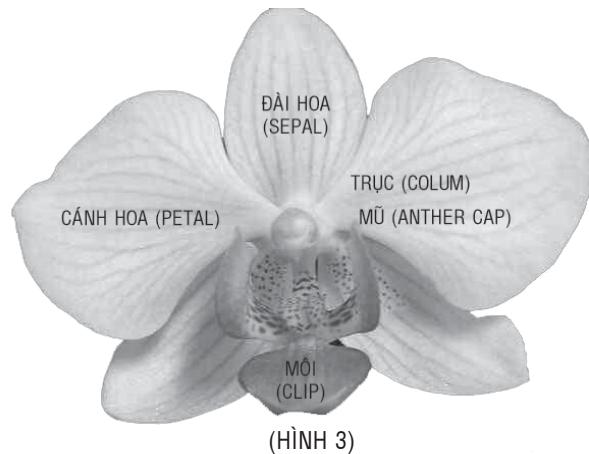
chiaro dư nước đó vì phần dưới vẫn còn ẩm nước, sau này có kinh nghiệm bạn có thể nhấc chậu lên thấy nhẹ là biết cây cần nước. Nếu nghi ngờ chậu còn nước thì để một hai ngày sau rồi tưới. Tưới hằng ngày cây và đất chậu cho đến khi nước thoát ra ở dưới đáy chậu, cũng có thể nhúng chậu lan vào trong một thau nước rồi lấy ra nhưng cách này dễ truyền bệnh cho các cây khác nếu có một cây bị bệnh. Nên tưới lan vào buổi sáng để có đủ thời giờ cho cây ráo nước trước khi trời tối.

Độ ẩm của không khí phải được giữ đầy đủ bằng cách xịt nước bằng vòi tia(mist), bằng cách để khay đựng nước cho bay hơi hay bằng bình xịt nước.

Bón phân : Việc bón phân cũng rất cần thiết cho lan tăng trưởng và ra hoa. Lan có thể được bón bằng phân

hữu cơ hay vô cơ, nhưng tôi thường dùng phân vô cơ vì dễ sử dụng và không có mùi. Nên dùng phân bón loại pha với nước và dùng bình xịt để tưới. Có rất nhiều loại phân và nhiều công thức nhưng bạn chỉ cần nhớ hai loại công thức là đủ, một loại có công thức cân bằng 20-20-20. Để tôi giải thích các con số này, số đầu là 20% N (Nitrogen), số thứ nhì là 20% P (Phosphorus) và số thứ ba là 20% K (Potassium), loại phân này là loại căn bản giúp lan tăng trưởng, ra lá, nhánh và rễ, còn loại thứ nhì có công thức 10-30-20 loại này giúp cây ra hoa, giúp hoa cứng cáp lâu tàn vì có nhiều lượng photpho. Chu kỳ bón phân là cách tuần bón một lần và nên bón phân sau khi vừa tưới nước xong.

Đất chậu và chậu trồng: Đất chậu có người gọi là giá thể (media) gồm có các loại thông dụng như vỏ cây khô (bark), rêu (moss) và xơ dừa. Mỗi loại đều có đặc tính riêng của nó chẳng hạn như vỏ cây khô thì mau mất nước nhưng thoáng khí, rêu thì giữ nước lâu hơn nhưng không thoáng khí như loại vỏ cây khô, còn xơ dừa thì trung trung giữa hai loại vừa nói. Vậy

(HÌNH 3)

sáng thì nên tránh ánh nắng trực tiếp của mặt trời mà chỉ dùng ánh sáng được lọc qua lưới lọc hay kính lọc, tuy nhiên lan có thể chịu đựng được ánh sáng trực tiếp ban mai trong vài tiếng đồng hồ. Lan thích sống ở chỗ thoáng khí, thông gió.

CÁCH SĂN SÓC:

Tưới nước: Việc tưới nước cho lan hơi đặc biệt một chút đó là không nên tưới hàng ngày vì như vậy rễ sẽ úng nước mà thôi, tưới một tuần một lần là đủ, vào mùa nắng khô thì một tuần hai lần cũng được, thà thiếu nước còn hơn dư nước. Đừng thấy mặt đất chậu khô mà tưới thêm nước coi

tùy theo giống lan mà bạn chọn đất trồng cho thích hợp, nhưng bạn đừng lo thường thì lan bạn mua về đã trồng trong chậu rồi, bạn sẽ biết ngay đất trồng là loại gì nên khi bạn sang chậu cũng dùng cùng một loại cho chắc ăn, trừ trường hợp bạn là tay chuyên nghiệp tự pha chế cho riêng mình một loại đất trồng.

Lan thường được trồng trong chậu, trong giỏ treo hay trồng trên thân cây. Trồng chậu là cách rất phổ biến, chậu có thể làm bằng gỗ, đất nung hay nhựa plastic. Mỗi loại đều có ưu và khuyết điểm của nó, nhà vườn hay dùng loại băng nhựa plastic vì rẻ và nhẹ nên cước phí chuyên chở thấp. Trồng chậu phải cần đất chậu, có thể dùng một trong ba loại giá thể đã nói ở trên; trái lại trồng trong giỏ treo thì không cần đất chậu, người trồng chỉ việc để lan vào giỏ giữ cây cho thẳng rồi dùng dây cột dính vào giỏ xong treo giỏ lên, lan Vanda thường được trồng theo cách này. Lan cũng có thể trồng trên thân cây khô hay mảnh gỗ, người ta dùng dây cột lan vào một khúc thân cây cưa ngắn hay một miếng ván gỗ. Cách này trồng tự nhiên và thẩm mỹ làm ta có cảm tưởng là cây được mang đến từ rừng núi. Những loại lan đa thân như Cattleya, Dendrobium ngoài cách trồng chậu cũng được trồng theo cách này.

PAPHIOPEDILUM_WOLLERIANUM

Sang chậu: Thông thường cứ hai hoặc ba năm, lan cần được sang chậu vì cây đã lớn ra và chậu không còn chỗ cho lan mọc nữa hay đất chậu đã bị mục rữa.

Khi sang chậu nên cẩn thận lấy cây ra khỏi chậu cũ đừng

để cho đất rễ, dùng kéo cắt bỏ các rễ thối mục, gắp bỏ và rửa sạch đất chậu cũ còn dính ở rễ, nếu cây quá lớn có nhiều củ ta có thể dùng dao đã tẩy trùng chia thành nhiều cây nhỏ, mỗi cây có ít nhất ba củ, rồi để cây vào chỗ thoáng mát cho ráo nước trước khi trồng sang chậu mới. Chậu mới phải được rửa sạch và tẩy trùng. Đất chậu nên ngâm nước trước khi dùng. Rải một ít sỏi hay móp đệm (hình củ đậu phòng thường dùng để đệm trong các kiện hàng) ở dưới đáy chậu để dễ thoát nước và thoáng khí. Đổ một ít đất chậu trên mặt lớp sỏi hay móp đệm, sau đó đặt cây vào chậu ngay giữa nếu là loại đơn thân, hay cạnh chậu để chừa chỗ cho cây tăng trưởng

nếu là loại đa thân. Đổ thêm đất chậu cho đầy, phủ hết rễ được thì tốt nếu rễ nào mọc chĩa lên không phủ được thì cũng chẳng sao. Nén đất chậu xuống vừa đủ chặt để cây đừng lung lay. Cuối cùng là mang cây vào chỗ mát thoáng khí và không cần tươi hay bón phân trong vòng hai tuần lễ. Mùa

PHALAEONOPSIS 'MINI MARK'

thay chậu thường vào mùa tăng trưởng của cây do đó mùa Xuân là thích hợp cho hầu hết các loài lan.

Trừ sâu bọ: Thỉnh thoảng nên xịt thuốc trừ sâu bọ hiệu Malathion 50 Plus để tránh sâu bọ. Nếu cây bị sâu nên để biệt lập và xịt thuốc theo sự hướng dẫn của nhà sản xuất thuốc.

Một cây lan nếu được nuôi đúng cách thì lá sẽ xanh tươi cứng cáp, rễ mập mạp và có màu trắng; được như vậy cũng đã đủ cho mình ngắm rồi phải không bạn. Có một lần tôi đi xem một hội chợ triển lãm hoa lan ở vùng Quận Cam, tiểu bang California, Hoa Kỳ có tên là Fascination of Orchids, khi đi qua gian hàng bán hoa Vanda tôi nghe được mẩu đối thoại khá thú vị của hai vị nữ lưu :

Một cô nói với cô bạn đi chung:

- Chị nhìn cây Vanda treo ở góc kia kia lá xanh và rễ nhiều và khỏe, chị mua về mà nuôi đi.

Cô bạn kia nói lại:

- Cây đó chưa có hoa chỉ có rễ và lá mà sao chị lại bảo em mua.

Cô này trả lời :

- Em nuôi Vanda em chỉ thích ngắm rễ thôi chị à.

Nghe đến đây tôi chỉ biết mỉm cười và đồng ý với chị này là rễ lan nhìn cũng hấp dẫn lắm chứ, chứng tỏ chị này là sư phụ của chị kia trong nghề chơi lan.

Hồi tôi mới tập tành nuôi lan tôi cũng làm đủ những điều chỉ bảo của bạn bè nhưng những chậu lan của tôi chỉ

ra lá và rễ mà không ra hoa, nên tôi bị một anh bạn là tay chuyên nghiệp làm chủ vườn lan thương mại chọc vui là tôi nuôi lan chỉ có ra lông và lá. Sau này tôi mới biết thêm là ánh sáng, nhiệt độ chênh lệch giữa ngày và đêm cũng như phân bón là những yếu tố quan trọng cho sự ra hoa của lan. Khi bạn đã mê lan và biết nuôi rồi mà thấy cây nào sống èo uột, thiếu chăm sóc, bạn cảm thấy tội cho nó và muốn tự tay bạn săn sóc, đó là trường hợp đã xảy ra cho tôi khi tôi tới thăm một anh bạn của tôi, thấy trên lan can có một chậu Cattleya nằm trơ gan cùng tuế nguyệt chỉ còn vài giả hành khô héo và vài chiếc lá dính vào đáy; anh bạn của tôi rất thích chơi hoa nhưng lại không có thời giờ chăm sóc hoa có

càng lớn mạ nh nhưng vẫn chưa đủ sức ra hoa. Tôi vẫn kiên trì săn sóc, anh bạn tôi hầu như quên hẳn chậu hoa này. Mãi ba năm sau cây mới có nụ và ra hoa tôi mừng quá chẳng bõ công mình chăm sóc chờ đợi, thay vì chỉ ra một hai bông hoa, cây đã ra một lượt sáu cái tưởng chừng như thường công tôi, cái nào cũng đẹp và to màu trắng tinh khiết, hương thơm dịu dàng, thơm phức cả căn nhà. Tôi gọi điện thoại báo tin cho anh bạn tôi, anh cũng

rất vui mừng; anh dùa dai hỏi tôi đã bón phân gì mà cây ra nhiều hoa thế và tôi cũng dùa lại là tôi tưới bằng “phân thiên nhiên”. Thế là hai đứa cùng cười rộ lên, thật là nham nhở nhưng tình bạn nhở đó mà thêm thắm thiết. Vì nơi anh ở quá xa chỗ tôi, không thể cùng tôi ngắm hoa nên tôi đã chụp hình chậu hoa gửi tặng anh để cùng vui với tôi.

Các bậc tiền bối của ta từng nói là “nghề chơi cũng lắm công phu” do đó muốn trồng lan cho có kết quả mỹ mãn bạn cần tìm hiểu thêm nữa và bắt tay thực hành bằng cách nuôi mỗi giống vài cây vừa để tiêu khiển vừa để rút kinh nghiệm cho riêng mình. Bạn còn có thể học hỏi thêm kinh nghiệm của các tay chuyên môn qua các buổi hướng dẫn của họ trong các hội chợ hoa lan hoặc gia nhập các hội hoa lan. Rồi đến một

MAHINHIN

lúc bạn trở nên một tay sành sỏi nuôi lan thì cũng là lúc lan bắt đầu yêu bạn đó. Bạn phải tự hào sung sướng là đã chinh phục được người đẹp khó tách có tên là lan (orchid), một kỳ hoa dị thảo mà Thượng đế đã tạo ra để cho loài người thưởng ngoạn.

Mong rằng bài viết này không làm mất thời giờ của bạn đọc và nhất là sẽ giúp được các bạn mới bắt đầu chơi lan hay chưa bao giờ chơi một chút hiểu biết tổng quát về hoa lan. Và cũng mong nhận được những chỉ bảo của các bậc đàn anh trong lãnh vực này hầu học hỏi thêm trong tình huynh đệ để cùng thăng hoa đời sống chúng ta.

■ Kẻ sống nhiều nhất là kẻ có sự suy tư nhiều nhất và cảm được cái tính thanh cao nhất cùng hành động đẹp đẽ nhất.

BRASSOLAELOCATTLEYA_CHIA LIN_NEW CITY

lẽ vì vậy mà anh vẫn thích đồi độc thân để khỏi phải săn sóc thêm một người nữa chăng? Tôi thấy tiếc cho đồi hoa bèn ngỏ ý xin anh mang về nuôi, anh bạn đồng ý ngay và còn dặn là hoa của cây này đẹp và thơm lắm anh đã mua rất đắt tiền. Tôi hỏi anh là hoa màu gì và lớn cỡ nào nhưng anh cũng không còn nhớ để tả lại cho tôi. Thế là tôi quyết chí nuôi cho ra hoa để xem hoa của nó ra sao. Mang về nhà việc đầu tiên tôi phải thay chậu cho nó vì đất chậu đã hư hết và đồng thời thảm định bộ rễ của nó, thấy cây vẫn còn vài rễ tốt, tôi rất hy vọng phục hồi được sức sống của cây. Rồi ngày tháng trôi qua vào mùa Xuân năm sau cây mọc ra một chồi non, cứ vậy các chồi non khác lại xuất hiện và cây càng ngày

từng nói là “nghề chơi cũng lắm công phu” do đó muốn trồng lan cho có kết quả mỹ mãn bạn cần tìm hiểu thêm nữa và bắt tay thực hành bằng cách nuôi mỗi giống vài cây vừa để tiêu khiển vừa để rút kinh nghiệm cho riêng mình. Bạn còn có thể học hỏi thêm kinh nghiệm của các tay chuyên môn qua các buổi hướng dẫn của họ trong các hội chợ hoa lan hoặc gia nhập các hội hoa lan. Rồi đến một

BROUGHTONIA_NEGRENSIS